

DŘÍVE VYJÁDŘENÁ PŘÁNÍ – RESPEKTOVAT ČI NERESPEKTOVAT?

Mgr. Ing. Lukáš Prudil, Ph.D.
advokát, Brno

Stále častěji se zdravotničtí pracovníci setkávají s pacienty, kteří jim předkládají listiny v nejrůznější podobě, někdy dokonce s notářsky ověřenými podpisy a tyto listiny obsahují přání pacientů být léčen určitým způsobem nebo, a na tyto případy je zaměřen tento článek, přání nebýt určitým způsobem léčen, ocitne-li se pacient ve stavu (např. bezvědomí), kdy se nemůže k chystanému zákroku vyjádřit. Mezi nejčastější patří odmítání transfuzí a přání nebýt resuscitován při splnění stanovených podmínek. Nemusí se však jednat až o takto závažné případy, s obdobnými situacemi je možno se setkat i v záležitostech méně závažných. Někdy se též stává, že pacientova přání jsou sdělována (přesněji řečeno interpretována) třetími osobami nebo, že jsou předkládány listiny, které obsahují pacientovo přání, když pacient sám již je v daném okamžiku ve stavu, kdy se ke zdravotní péči, která mu má být poskytnuta, nemůže vyjádřit.

Jak k těmto dříve vysloveným přáním pacienta přistupovat? Mají je zdravotničtí pracovníci zcela respektovat, nebo k nim mají pouze přihlížet nebo je mohou zcela ignorovat? Odpověď na tuto otázku není jednoduchá, nicméně je možno nabídnout určité řešení.

Platné právní předpisy jsou v odpovědi na tuto otázku poměrně skoupé. Zákon č. 20/1966 Sb., o péči o zdraví lidu, v platném znění obsahuje ve svém § 23 odst. 2 zásadu, že veškeré vyšetřovací a léčebné výkony se provádějí se souhlasem pacienta, nebo lze-li tento souhlas předpokládat. Odmítá-li nemocný přes náležité vysvětlení potřebnou péči, je ošetřující lékař povinen vyžádat si o tom písemné prohlášení (tzv. negativní reverz). Uvedená zásada je zpravidla vykládána tak, že se pacient vyjadřuje k zákroku, který je aktuální, pacient je v situaci, kdy mu má resp. může být zákrok proveden a za této situace se také rozhoduje. Je zřejmé, že se pacien-

ti mohou jinak rozhodovat v době, kdy jim zákrok akutně hrozí (např. při vážném ohrožení jejich života nebo zdraví) a jinak v době, kdy se potřebnost určitého zákroku jeví jako ryze hypotetická a pacienta třeba žádné zdravotní problémy netrápí. Pro příklady koneckonců nemusíme chodit ani do oblasti zdravotní péče. Jak snadno se nám například daří (teoreticky) řešit problémy lidí v našem okolí a jak obtížně (a zpravidla odlišně) se nám řeší stejné situace, pokud se v nich ocitneme my sami. Konkrétní ustanovení stran dříve vyslovených přání však zákon o péči o zdraví lidu neobsahuje.

Určitý návod jak v dané věci postupovat nám poskytuje ustanovení článku 9 Úmluvy o lidských právech a biomedicině. Zde se stanoví, že bude brán zřetel na dříve vyslovená přání pacienta ohledně lékařského zákroku, pokud pacient v době zákroku není ve stavu, kdy může vyjádřit své přání. Použitá formulace jasně ukazuje, jak obtížné bylo nalézt na evropské úrovni rozumné a všeobecně přijatelné řešení problému. Všimněme si, že formulace „bude brán zřetel“ na jedné straně jasně ukazuje, že vůle člověka, jeho právo rozhodovat sám o sobě, má být respektováno v míře co nejširší, na straně druhé je však patrné, že mohou nastat situace, kdy existují vážné pochybnosti o tom, jaká by v daném okamžiku byla skutečná pacientova vůle, jak by byl ovlivněn konkrétními okolnostmi, jak by byl ovlivněn svými blízkými apod. Tváří v tvář tomuto rozporu je výsledné znění článku 9 Úmluvy poměrně vágní, připouští nejrůznější výklady a řešení tak *de facto* ponechává na vnitrostátních právních úpravách. A jak bylo již zmíněno, naše vnitrostátní právní úprava je poněkud kusá.

Možnou, a lze říci, že poměrně zdařilou a rozumnou, interpretaci článku 9 Úmluvy obsahuje vysvětlující zpráva

k Úmluvě o lidských právech a biomedicině z roku 1997. Je třeba upozornit, že ačkoliv publikace této vysvětlující zprávy byla schválena Výborem ministrů Rady Evropy, nejedná se o právně závazný výklad. Vysvětlující zpráva stanoví, že brát zřetel na dříve vyslovená přání neznámá, že tato přání mají být nutně respektována. Například, pokud přání bylo vysloveno dlouho před zákrokem a od té doby došlo k pokroku ve vědeckém poznání, může to být důvodem pro nerespektování pacientovy vůle.

Jak tedy v konkrétním případě postupovat? V první řadě je třeba, aby se zdravotnický pracovník ujistil, že určitý projev je skutečně projevem pacientovy vůle. Je možno zde aplikovat ustanovení § 23 odst. 2 zákona o péči o zdraví lidu a vyžadovat projev vůle v písemné formě. Písemná forma je sama o sobě dostačující, není nutná forma notářského zápisu, stejně tak není ani třeba, aby byl pacientův podpis ověřen. Vzhledem k tomu, že rozhodující je pacientova vůle, lze si rovněž představit její projev zaznamenaný nikoli samotným pacientem (např. pro fyzickou neschopnost podepsat se), ale lékařem ve zdravotnické dokumentaci s podpisem lékaře spolu s podpisem svědka či svědků (např. zdravotní sestry). S ohledem na možné hrozící následky respektování pacientova přání (trestní stíhání, disciplinární řízení apod.) je nutné písemnému projevu vůle, zejména, je-li zaznamenáván lékařem, věnovat náležitou pozornost.

Dále je nezbytné, aby si ošetřující lékař ověřil, zda jsou splněny všechny podmínky, za kterých má být dle pacientova přání postupováno. Nesplnění byť i jen jediné z nich, může mít závažné (trestně právní) následky.

Konečně pak by ošetřující lékař měl vyhodnotit veškeré další souvislosti kon-

krétního případu v duchu výše zmíněné vysvětlující zprávy k Úmluvě o lidských právech a biomedicíně. Měl by tedy uvážit, kdy a za jakých okolností (jsou-li mu známy) pacient projev vůle učinil, k jakým došlo v mezidobí změnám v medicíně, jaký je pacientův zdravotní stav a jaké jsou reálné vyhlídky na jeho zlepšení apod.

Ze shora uvedeného je zřejmé, že neexistuje jednoznačný obecný návod jak přistupovat k dříve vyjádřeným přáním. Řešení tak bude zřejmě odlišné v každém jednotlivém případě. K dané otázce doposud není k dispozici judikatura českých soudů, resp. autorovi tohoto článku není známo, že by český soud rozhodoval o případu, kdy by nebyla poskytnuta péče na základě dříve vysloveného pacientova přání a v důsledku neposkytnutí péče došlo ke zhoršení pacientova stavu nebo dokonce k jeho úmrtí. Uvedené proto vyjadřuje pouze autorův názor.

Závěrem je třeba upozornit, že specifické situace nastávají u přání dříve vyjádřených osobami nezletilými, zbavenými nebo omezenými ve způsobilosti k právním úkonům a trpícími duševní poruchou. V těchto případech je třeba přihlídnout ještě k dalším skutečnostem, jejichž podrobný rozbor by již šel nad rámec tohoto článku.

V originále: „For example, when the wishes were expressed a long time before the intervention and science has since progressed, there may be grounds for not heeding the patient's opinion!“ •